

Konference SLUNEČNICE

Ekonomická fakulta
VŠB-TU Ostrava

Čeladná, Beskydy
11. – 12. 11. 2009

Kompetence osob se zdravotním postižením v kontextu jejich uplatnitelnosti na trhu práce

Petra Bendová, Jan Michalík

Ústav speciálněpedagogických studií, PdF Univerzita Palackého v Olomouci
Petra.Bendova@upol.cz, Jan.Michalik@upol.cz

Abstrakt: Text příspěvku přibližuje aktuální situaci v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením v ČR. Pojednává o rozvoji pracovních kompetencí žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, a to v kontextu zvyšování jejich perspektivy uplatnitelnosti na volném trhu práce. Součástí textu příspěvku je také prezentace výsledků dotazníkového šetření zaměřeného na zjišťování očekávání, jež ve vztahu k osobám se zdravotním postižením mají jejich potencionální zaměstnavatelé reprezentovaní v daném výzkumném vzorku zaměstnanci 96 úřadů práce.

Klíčová slova: zaměstnanost, studenti se spec. vzděl. potřebami, úřady práce, výzkum

Abstract. The text reports about situation and about changes at the field of employment of people with some health disability in the Czech republic. Nowadays the employers carefully investigate work potential (mainly work competitions) of people with handicap. There are describes outcomes of research of work competences, which was realized in Switzerland in 1995 and the text presents similar outcomes of research, which was realized at the University of Palacky in Olomouc at the Faculty of Education at the department of Special Education in 2008. The results of research indicate the way of education pupils and students with the special needs and of vocational counselling at the secondary schools and universities too.

Keywords: employment, students with special needs, employment agency, research

1 Úvod

Statistiky úřadů práce, jakož i dílčí výzkumy realizované v oblasti zaměstnávání osob se zdravotním postižením, ukazují na fakt, že od roku 1995 výrazně stoupá specifická míra nezaměstnanosti občanů se zdravotním postižením. Oproti roku 1995 došlo k poklesu zaměstnanosti u osob se zdravotním postižením (dále pouze se ZP) ze 177 tis. občanů na téměř polovinu; v roce jich bylo zaměstnáno 95,1 tis.

Je však třeba podotknout, že nezaměstnanost občanů se ZP vykazuje značné regionální rozdíly. Důležitým faktem v oblasti zaměstnanosti jedinců se ZP se jeví také skutečnost, že ačkoli v letech 2003 – 2006 došlo v ČR k celkovému nárůstu počtu volných míst zhruba o polovinu, počet míst určených pro osoby se ZP zůstal konstantní. Za hlavní příčiny problémů bránících vzniku a rozvoji zaměstnanosti osob se ZP patří nevhodná kombinace existujících typů činnosti a profilu většiny zaměstnanců se ZP, teprve na druhém místě jsou administrativní a ekonomické překážky jejich podpory. Analýzy obtížné umístitelnosti osob se ZP na trhu práce jsou zpravidla zaměřeny na objektivní činitele ovlivňující tuto skutečnost, avšak již dlouhodobě je v tomto smyslu opomíjeno

zkoumání obsah, struktury a zaměření vzdělávacího systému a z něj vyplývajících odborných kompetenci osob se zdravotním postižením pro působení na trhu práce.

Za tímto účelem byl na PdF Univerzity Palackého v roce 2008 vytvořen projekt GAČR s názvem: *Vzdělávací podmínky dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami*, jehož navrhovatelkou je prof. PaedDr. Libuše Ludíková, CSc., dalšími řešiteli pak doc. Bohumil Novák, doc. Vlasta Řeřichová, prof. Milan Valenta, doc. Jan Michalík, Dr. Petra Bendová. Úkolem řešitelského týmu je provést měření klíčových aspektů vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR, dále pak realizovat evaluaci kvality jejich sociálních kompetencí, kompetencí v oblasti matematiky, mateřského jazyka a pracovních kompetencí a následně pak analyzovat připravenost žáků a studentů cílové skupiny na uplatnění na trhu práce z hlediska dosažených klíčových kompetencí, a to prostředky základního a především aplikovaného výzkumu. Opodstatněnost realizace projektu spočívá zejména v propojení požadavků (kompetencí) vzdělávacích institucí na jejich žáky a studenty a dále pak požadavků potencionálních zaměstnavatelů těchto žáků a studentů (v rámci výzkumu jsou reprezentováni pracovníky úřadů práce) pro jejich uplatnitelnost na trhu práce.

2 Pracovní kompetence studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

Vzhledem k tomu, že získávání klíčových kompetencí je celoživotním, individuálním procesem, který slouží k rozvoji osobnosti jedince, je třeba u osob se ZP zajistit jejich kontinuální rozvoj, ať již na úrovni základních škol, kde jsou rozvíjeny prvotní/základní kompetence, jež by měly být dále zkvalitňovány na úrovni středoškolské a následně pak i na dalším stupni, tj. mj. i vysokoškolském stupni studia (popř. prostřednictvím dalšího vzdělávání, rekvalifikací, samostudiem atp.).

Vlastní pracovní kompetence nelze separovat od kompetencí dalších – např. kompetencí k učení, k řešení problémů, od kompetencí komunikativních, sociálních, personálních a pracovních, neboť pracovní kompetence jsou postupně budovány na základě jejich propojení a prolínání výše uvedených kompetencí, které si jedinec se ZP buduje, a v nichž se také pod vlivem získaných zkušeností, reflexí, jakož i hodnot a norem, jež si osvojuje, postupně zdokonaluje.

Vzhledem k tomu, že se pracovní kompetence často stávají měřítkem umístitelnosti osob se zdravotním postižením na trhu práce byly např. v Německu a ve Švýcarsku realizovány výzkumy, jež měly zjistit, jakými kompetencemi by měli uchazeči o práci disponovat, tak aby se stávali atraktivními pro jejich potencionální zaměstnavatele.

Na základě výzkumu, jenž byl za tímto účelem realizován v roce 1995 ve Švýcarsku, se ukázalo, že zaměstnavatelé preferují nejvíce komunikativnost a kooperativnost (37,4%), dále pak samostatnost a výkonnost (25,1%) pracovníků, při výběru zaměstnanců zohledňují schopnost řešit problémy a jejich tvořivost (15,5%), odpovědnost (11,4%), schopnost uvažovat a učit se (8,7%), schopnost zdůvodňovat a hodnotit (4,6%).

3 Výstupy dotazníkového šetření

V roce 2008 bylo řešitelským týmem PdF UP v Olomouci v rámci výše uvedeného projektu realizováno dotazníkové šetření, jež si kladlo za cíl v praxi ověřit, jakými

kompetencemi by bylo vhodné vybavit uchazeče o práci ze zdravotním postižením, tak aby vzrostl jejich zaměstnanecký potenciál a tudíž i perspektiva jejich pracovního začlenění.

Respondenti měli na škále pod každou ze 14 - ti položek zakroužkují číslo od 1 do 7 podle toho, jakou důležitost přiřazují určité dovednosti absolventa školy v položce popsané. Číslo 1 znamená minimální důležitost a číslo 7 maximální důležitost.

Tabulka 1: Absolvent školy rozumí textu pracovního postupu a obraz. materiálu k textu přiloženému.

hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	0
2	1
3	13
4	8
5	18
6	25
7	31

Tabulka 2: Absolvent školy ví, jaký způsob poznávání a učení je mu vlastní.

hodnota na škále	četnost odpovědí Respondentů
1	0
2	4
3	15
4	20
5	21
6	27
7	9

Tabulka 3: Absolvent školy je schopen slovní i neslovní komunikace.

hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	1
2	4
3	17
4	27
5	28
6	12
7	7

Tabulka 4: Absolvent školy je odpovědný.

Hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	0
2	3
3	6

4	3
5	11
6	28
7	45

Tabulka 5: Absolvent školy dokáže bezpečně a účinně používat materiály, nástroje a vybavení při dodržování stanov. pravidel a postupů.

hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	0
2	2
3	3
4	15
5	14
6	35
7	27

Tabulka 6: Absolvent školy pracuje podle daného prac. postupu a orientuje se v technické dokumentaci.

Hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	1
2	3
3	12
4	15
5	20
6	28
7	17

Tabulka 7: Absolvent školy má představu o možnostech svého budoucího pracovního uplatnění, orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru

Hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	1
2	3
3	12
4	15
5	20
6	28
7	17

Tabulka 8: Absolvent školy dokáže vyhledávat potřebné informace v různých informačních zdrojích.

hodnota na škále	četnost odpovědí Respondentů
1	0
2	8
3	7
4	12

5	16
6	31
7	22

Tabulka 9: Absolvent školy je schopen rozlišit v textu podstatné a nepodstatné informace.

hodnota na škále	četnost odpovědí Respondentů
1	1
2	5
3	4
4	18
5	24
6	25
7	19

Tabulka 11: Absolvent školy rozumí různým typům tištěného textu (návod, dotazník, žádost, inzerát, zpráva, přihláška), rozpozná rozdíly mezi informativním a reklamním /manipul. sdělením a dokáže využít informace v každodenním životě

hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	0
2	3
3	8
4	14
5	27
6	31
7	13

Tabulka 12: Absolvent školy prokazuje zvládnutí základních dovedností numerických výpočtů z paměti, písemně, případně s použitím kalkulačtoru

hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	0
2	2
3	14
4	11
5	22
6	31
7	16

Tabulka 13: Absolvent školy řeší běžné životní situace a jednoduché úlohy z oblasti finanční matematiky (úlohy s penězi - nákupy, spoření půjčky,...)

Hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	4
2	3
3	12

4	11
5	29
6	25
7	12

Tabulka 12: Absolvent školy přečte údaje v tabulce a grafu, umí je interpretovat. Vyjádří vztahy a závislosti z reality tabulkou, případně grafem.

Hodnota na škále	Četnost odpovědí respondentů
1	4
2	9
3	22
4	19
5	25
6	13
7	4

Tabulka 14: Absolvent školy zvládá jednoduché procedury k určení délky, hmotnosti a času. Zjištěné údaje využije při popisu reality a v jednoduchých výpočtech (převody jednotek délky, hmotnosti, času).

Hodnota na škále	četnost odpovědí respondentů
1	2
2	12
3	9
4	22
5	24
6	13
7	14

4 Závěrem

Vzhledem k tomu, že výzkum byl zaměřen na širší cílovou skupinu potencionálních zaměstnanců, tj. osob se zdravotním postižením, byly profesní dovednosti (tj. dílčí pracovní kompetence - viz položky dotazníku) sníženy na základní úroveň. Z výstupů dotazníkového šetření je však i tak patrné, jaké dovednosti, popř. i schopnosti potencionální zaměstnavatelé od osob se zdravotním postižením umístitelným na volném trhu práce očekávají (viz četnosti odpovědí – body na škále (4), 5,6,7).

Lze konstatovat, že požadavky v oblasti pracovních kompetencí kladené na žáky, studenty se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci jejich edukačního procesu (výstupy RVP) jsou cca totožné s požadavky očekávanými ze strany pracovníků úřadů práce. Na tento závěr je nutné navázat v praxi nejen v rámci zaměření edukačního procesu těchto jedinců, ale také v rámci předprofesního a profesního poradenství realizovaného na základních, středních, ale i vysokých školách, a to tak, aby se maximálně zvýšil potenciál zaměstnavatelnosti studentů/osob/občanů se zdravotním postižením v ČR.

Literatura

1. RVP pro základní vzdělávání
2. Belz, H., Siegrist, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení.*, Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.
3. Krhutová, L. et al. *Občané se zdravotním postižením a státní správa.*, Olomouc: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených, 2005. ISBN 80-244-1168-7.
4. Michalík, J. (ed) *Zaměstnávání občanů se zdravotním postižením na trhu práce v Praze.*, Praha, 2006. ISBN:80-903640-5-5.

Curriculum

Petra Bendová (PhDr., Ph.D.)

Telefon: +420 585 635 304

Email: petra.bendova@upol.cz, petben@seznam.cz

Oblasti zájmu: somatopedie, kombinované vady, logopedie/alternativní komunikace, poradenství jedincům se specifickými potřebami na VŠ

Zastávaná funkce: odborná asistentka Ústavu speciálněpedagogických studií, pracovník CPH
Název instituce: Ústav speciálněpedagogických studií PdF UP v Olomouci, Centrum pomoci handicapovaným

Stručný životopis:

VŠ vzdělávání:

- 2007 – rigorózní řízení (PhDr.), obor: speciální pedagogika, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze;
- 2004-2005 - Rehabilitační metody pro speciální pedagogy při zajištění vzdělávání dětí/žáků s těžkým tělesným postižením, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze;
- 2003 – 2006 – doktorské studium (Ph.D.), obor: speciální pedagogika, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci;
- 1998 – 2003 - magisterské studium, obor: učitelství pro 1. stupeň a speciální pedagogika, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Údaje o praxi:

- 2006 – dosud: Univerzita Hradec Králové, PdF, KSpecP (odborný asistent)
- 2006 - 2007: Univerzita Palackého v Olomouci, PdF, KSP (odborný pracovník)
- 2006 – dosud: Univerzita Palackého v Olomouci Centrum pomoci handicapovaným (odborný konzultant)
- 2007 - dosud: Univerzita Palackého v Olomouci, PdF, ÚSS (odborný asistent)
- 2005 – 2008: MŠ a ZŠ a praktická škola DANETA s.r.o. Hradec Králové (logopedka)
- 2004 – 2005: SPC Svítání Pardubice (logopedka)